

Jumala ja abstraktit oliot

JOHDANTO

Filosofiassa tehdään usein jaottelu fyysikaalisten ja mentaalisten olioiden välillä. Edelliseen kuuluvat esimerkiksi puut, kivet ja linnut, jälkimmäiseen tuntemukset, halut ja mielikuvat. Näiden lisäksi näyttäisi olevan olioita, jotka eivät sovi sen enempää fyysikaalisten kuin mentaalistenkaan olioiden luokkaan. Tällaisia ovat esimerkiksi matematiikan tutkimuskohteet. Ne eivät selvästikään ole puiden ja lintujen kaltaisia fyysikaalisia olioita, mutta ne eivät myöskään näyttäisi sopivan mentaaliseksi olioiksi. Toisin kuin mentaaliset oliot, matemaattiset oliot eivät näyttäisi tarvitsevan omistajaa. Niiden olemassaolo ja ominaisuudet eivät ole siis ihmisten olemassaolosta ja ajattelusta riippuvaisia. Ontologisesti matemaattiset oliot muistuttavat enemmän fyysikaalisia kuin mentaalisia olioita.

Muun muassa esitetyn kaltaisten pohdintojen perusteella Gottlob Frege väittää, että mielen sisäisen maailman ja ulkoisen maailman olioiden lisäksi on oletettava kolmas olioiden luokka. Sen edustajia Frege kutsuu ”ajatuksiksi” (Gedanke),¹ mutta filosofiassa puhutaan yleisemmin abstrakteista olioista. Tähän olioiden luokkaan on katsottu kuuluvan paitsi

propositiot, jotka lähinnä vastaavat Fregen ”ajatuksia”, myös esimerkiksi käsitteet, universaalit ominaisuudet, mahdolliset maailmat, asiantilat ja luvut. Abstraktit oliot on erotettava konkreettisista olioista, joihin sekä fyysikaalisten että mentaalisten olioiden katsotaan kuuluvan. Fregen ohella moni filosofi on puolustanut abstraktien olioiden olemassaoloa. Niitä on pidetty ontologisesti redusoitumattomina.

Mitä tekemistä abstrakteilla olioilla on Jumalan kanssa? Analyttisessä uskonnonfilosofiassa on havahduttu ongelmiin, joita abstraktien olioiden luokka tuottaa filosofisen teismien olettamuksille Jumalan luonteesta ja luomisen alasta.² Tällöin on syntynyt niin kutsuttu ”Jumalan ja abstraktien objektien ongelma”.³ Yksinkertaisimmillaan ongelma koskee Jumalan ja abstraktien olioiden välisen suhteen selvittelyä, mutta sen voi myös muotoilla argumentiksi Jumalan olemassaoloa vastaan. Tarkastelen seuraavassa Jumalan ja abstraktien objektien ongelmasta käytyä keskustelua. Aloitan kuvailemalla ongelman osapuolet, minkä jälkeen selitän itse ongelman ja siihen esitettyjä ratkaisuja. Mainittakoon, että kysymyksessä Jumalan ja abstraktien olioiden välisestä suhteesta ei ole

kyse uudesta ongelmasta. Aihetta on käsitelty esimerkiksi Augustinus, Tuomas Akvinolainen ja René Descartes, muutaman tunnetun nimen mainitakseni. Tässä artikkelissa keskityn viimeaikaiseen keskusteluun Jumalan ja abstraktien olioiden välisestä suhteesta.

ABSTRAKTIT OLIOT

Kysymykseen abstraktien olioiden luonteesta ei ole selkeää vastausta. Aihe on kiistanalainen. Tyydyn tässä kuvailemaan David Lewisin ”negatiiviseksi tavaksi” kutsumaa käsitystä valaista abstraktien olioiden luonnetta. Sen mukaan abstrakteilta olioilta puuttuu joitakin tyypillisesti konkreettisten olioiden piirteitä: toisin kuin konkreettiset oliot abstraktit oliot ovat ajattomia, ei-spatiaalisia ja kausaalisten suhteiden ulkopuolella ja siten vailla kausaalista voimaa.⁴ Tätä voi hyvin kutsua standardikäsitteeksi abstrakteista oliosta.⁵ Jumalan ja abstraktien objektien ongelman yhteydessä abstrakteja oliota on standardikäsitteksen luonnehdintojen lisäksi pidetty välttämättä olemassa olevina.⁶ Abstraktien olioiden välttämättömyys on keskeinen oletus Jumalan ja abstraktien objektien ongelmalle.

Negatiivinen tapa erotella abstraktit oliot konkreettisista on lähtökohtaisesti uskottava. Pohditaan esimerkkinä Pythagoraan teoreemaa ja Pythagoreiossa sijaitsevaa Pythagoraan muistopatsasta. Toisin kuin muistopatsaalla, Pythagoraan teoreemalla ei näyttäisi olevan kykyä kausaaliseen vuorovaikutukseen. Ei myöskään ole mielekästä kysyä, missä teoreema oli eilen, mikä sen massa on ja paljonko tilaa se vie. Muistopatsaasta nämä kysymykset voi kuitenkin hyvin esittää. Näin Pythagoraan teoreema on abstrakti olio, kun taas muistopatsas konkreettinen.

Standardikäsitteys abstrakteista oliosta ei ole ongelmaton, ja sille on esitetty vastaesimerkkejä. Esimerkiksi matemaattisissa joukko-opissa

käsiteltyjen joukkojen pitäisi olla abstrakteja oliota. Joukko, jonka alkioina on kissojen ja puiden kaltaisia paikallisia oliota, näyttäisi olevan kuitenkin myös paikallinen olio: se on siellä, missä sen alkiotkin ovat. Tästä ei kuitenkaan saisi seurata, että kyseinen joukko on konkreettinen olio.⁷ Voi myös huomauttaa, että abstraktien olioiden kausaalista ei-vaikutavuutta on epistemologisesta näkökulmasta pidetty ongelmallisena. Kuinka meillä voisi olla tietoa esimerkiksi Pythagoraan teoreemasta, jos emme voi olla minkäänlaisessa kausaalissa vuorovaikutuksessa sen kanssa?⁸

Standardikäsitteksen luonnehdintojen lisäksi abstrakteja oliota on pidetty välttämättöminä olioina (ks. yllä). Vaikka poikkeuksia löytynee,⁹ yleisesti ottaen vastaoletuksella, jonka mukaan abstraktit oliot ovat kontingentteja, on epäuskottavia seurauksia. Pohditaan esimerkkinä propositioita, ensisijaisia totuusarvon ja aleettisen eli totuutta koskevan modaalisuuden kantajia. Jos propositiot ovat kontingentteja oliota, on mahdollista, että niitä ei ole olemassa. Mutta jos esimerkiksi propositiota ”Aris-

---

1 Frege 1918/9.

2 Morris & Menzel 1986; Plantinga 1980.

3 Gould 2014.

4 Lewis 1986, 83. Lisäksi Lewisin mukaan abstraktit oliot eivät ole koskaan identtisiä keskenään. En jatkossa huomioi tätä ehtoa. Se ei ole aiheellemme merkittävä.

5 Vrt. Rosen 2017, luku 3.

6 Ks. esim. Davidson 2019; Gould 2014; van Inwagen 2009; Plantinga 1980.

7 Ks. Lewis 1986, 83.

8 Matemaattisten olioiden kohdalla tätä epistemologista ongelmaa kutsutaan Benacerrafin dilemmaksi. Ks. Benacerraf 1973. Dilemma luonnollisesti koskee muitakin abstrakteja oliota, jos ne tulkitaan kausaalisesti ei-vaikuttaviksi.

9 Eikö esimerkiksi joukko, jonka alkioina on kontingentteja oliota, ole myös kontingentti olio?

toteles on filosofi” ei olisi olemassa, se ei voisi olla edes mahdollinen totuus: olemattomalla propositiolla ei voi olla ominaisuutta olla mahdollisesti tosi. On kuitenkin absurdia väittää, että propositio ”Aristoteles on filosofi” ei voisi olla mahdollinen totuus. Kyseinen propositio on tosi, ja on järjenvastaista kieltää totuudesta seuraavan mahdollisuus. Tämä *reductio ad absurdum* osoittaa, että proposition ”Aristoteles on filosofi” täytyy olla välttämätön olio. Sama pätee muidenkin propositioiden kohdalla.

Vastaavanlaisen argumentin voi esittää esimerkiksi abstraktien ominaisuuksien välttämättömyyden puolesta. Tässä tapauksessa puhutaan mahdollisesta toteutuvuudesta. Jos jotakin toteutunutta ominaisuutta, kuten kissuutta, ei olisi olemassa, se ei voisi olla edes mahdollisesti toteutuva: olemattomalla ominaisuudella ei voi olla ominaisuutta olla mahdollisesti toteutuva. On kuitenkin absurdia väittää, että toteutunut ominaisuus ei voisi olla mahdollisesti toteutuva. On syytä mainita, että esitetyt *reductio*-argumentit edellyttävät niin sanottua ”vakavaa aktualismia” (serious actualism). Sen mukaan ominaisuuksista seuraa olemassaolo, eli oliolla ei voi olla ominaisuuksia, jos se ei ole olemassa.¹⁰

Abstraktit oliot ovat siis pääosin ajattomia, ei-spatiaalisia, vailla kausaalista voimaa ja välttämättömiä. Nykyfilosofiassa abstraktien olioiden olemassaolon tunnustavaa käsitystä kutsutaan platonismiksi.¹¹ Miksi hyväksyä platonismi? Aihepiiri on laaja. Kuvailen tässä lyhyesti tunnettua argumenttia matemaattisen realismin puolesta. Seuraava kursorinen koonti riittääköön muutamista muista argumenteista. Propositioita on ensiksikin väitetty tarvittavan kaikille yhteisiksi uskomusasenteiden kohteiksi ja merkityksen- ja totuudenkantajiksi. Toisekseen universaaleja ominaisuuksia on katsottu tarvittavan yleiskäsitteiden viittauksen kohteiksi ja selittämään havaittava ykseys moneudessa.

Kolmanneksi on ajateltu, että modaaliväitteiden totuudentekijöiksi voi väittää tarvittavan mahdollisia maailmoja, jotka arkiymmärrys tulkitsee enemmän abstrakteiksi kuin konkreettisiksi olioiksi.¹²

Edellä viittaamani tunnettu argumentti matemaattisten olioiden olemassaolon puolesta vetoaa niiden korvaamattomuuteen. Yksinkertaisen muotoilun tästä W. V. O Quinelta periytyvästä ”korvaamattomuusargumentista” voi esittää seuraavasti:

- (1) meidän täytyy ontologisesti sitoutua olioihin, jotka ovat korvaamattomia parhaille luonnontieteellisille teorioillemme;
  - (2) matemaattiset oliot ovat korvaamattomia parhaille luonnontieteellisille teorioillemme;
- siis,
- (3) meidän täytyy ontologisesti sitoutua matemaattisiin olioihin.¹³

Argumentin johtopäätöksen hyväksyttävyyden perustuu sen premissien hyväksyttävyyteen. Premissi (1) ilmaisee niin sanotun ontologisen sitoutumisen kriteerin: luonnontieteelle korvaamattomien olioiden olemassaolo on hyväksyttävä. Premissin (2) mukaan luonnontiede ei tule toimeen ilman matemaattisia olioita. Molemmat premissit ovat lähtökohtaisesti uskottavia. Korvaamattomuusargumentaatiolla voinee tukea myös joidenkin muiden abstraktien olioiden olemassaoloa. Esimerkiksi kvanttimekaniikassa yleisesti hyväksytään mikromaailman indeterminismi, josta seuraa, että asiat olisivat voineet tapahtua toisin. Tämä edellyttää aktuaaliselle vaihtoehtoisten asiantilojen realisisuuden tunnustamista. On luontevaa tulkita nämä mahdolliset asiantilat abstrakteiksi olioiksi. Palaan korvaamattomuusargumenttiin teistisen nominalismin käsittelyn yhteydessä.

JUMALA KAIKEN OLEMASSA OLEVAN PERUSTANA

Platonismi haastaa eräitä analyttisessä uskonnonfilosofiassa yleisiä oletuksia Jumalan luonteesta ja luomisen alasta. Tarkastelen seuraavaksi näitä oletuksia ja niiden perusteluja. Analyttisessä uskonnonfilosofiassa Jumalan yleisesti katsotaan olevan olio, jonka olemassaolo ei perustu yhteenkään hänestä riippumattomaan oloon. Jumalan olemassaolo on siis riippumatonta kaikista hänestä erillisistä olioista. Englanniksi tästä Jumalan ominaisuudesta käytetään termiä ”aseity”, joka juontuu latinankielisestä ilmaisusta *a se* (”itsestään”). Vain Jumalalla katsotaan olevan tämä ominaisuus; Jumala yksin on *a se*. Kaikki muut oliot ovat *ab alio*: niiden olemassaolo perustuu niistä erilliseen oloon ja viime kädessä Jumalaan, joka on kaiken itsestään erillisen perimmäinen perusta.¹⁴

Kutsukaamme *a se* -doktriiniksi käsitystä, jonka mukaan Jumala yksin on *a se* ja kaikki muut oliot ovat *ab alio* ja pohjimmiltaan Jumalasta riippuvaisia. *A se* -doktriinin puolesta on esitetty kaksi erilaista perustetta. Ensinnäkin on vedottu analyttis-teistisessä uskonnonfilosofiassa suosittuun täydellisen olion teologiaan, jonka mukaan Jumalalla on kaikki yhteensopivat täydellisyysominaisuudet.¹⁵ *A se* -doktriini näyttää seuraavan täydellisen olion teologiasta: jos Jumalan olemassaolo perustuisi johonkin hänestä erilliseen oloon, hän ei olisi täydellinen, kaiken perimmäinen perusta; jos jonkin Jumalasta erillisen olion olemassaolo ei perustuisi Jumalaan, Jumala ei olisi täydellinen, kaikesta vastuussa oleva olio.¹⁶

Täydellisen olion teologia on kiistanalainen tapa lähestyä Jumalan luonnetta. Sitä on pidetty filosofisena teoriana, jonka esittämä jumalakuva ei vastaa kristillisen tradition Raamattuun perustuvaa jumalakuvaa. Toisaalta esimerkiksi Brian Leftowin mukaan täydellisen olion

teologialle on hyviä raamatullisia perusteita.¹⁷ Täydellisen olion teologian lisäksi *a se* -doktriinia on kuitenkin puolustettu viittaamalla kristilliselle traditiolle keskeisiin lähteisiin ja auktoriteetteihin.¹⁸ Raamatussa on luomiskertomuksen (1. Moos. 1:1–2:4) ohella useita kohtia, joissa Jumala kuvataan kaiken luoja (esim. Neh. 9:6, Joh. 1:1–4, Kol. 1:15–16 ja Room. 11:36). Samoin esimerkiksi Nikean uskontunnustuksessa puhutaan uskosta Jumalaan, ”kaikkien näkyväisten ja näkymättömien Luojaan”. Nämä kristilliselle traditiolle keskeiset tekstit näyttäisivät tukevan *a se* -doktriinia. Yksi tapa, jolla olion Y olemassaolo voi riippua oliosta X, on se, että X on luonut Y:n. Siten jos Jumala on luonut kaiken, kaikkien olioiden olemassaolo perustuu Jumalaan, jonka olemassaolo ei näin voi perustua yhteenkään hänestä erilliseen oloon.

10 Vrt. van Inwagen 2009, 6–7.

11 Tätä platonismia ei tule sekoittaa Platonin ajatuksiin perustuvan antiikin ajan filosofisen koulukunnan kanssa. Abstraktien olioiden ja Platonin ideoiden maailman asukkaiden välillä on kuitenkin nähtävissä yhtäläisyyksiä.

12 Plantinga (1974) on klassinen esitys abstraktionistisesta modaalimetafysikasta, Lewis (1986) konkretistisesta.

13 Colyvan 2019, luku 1. Ks. esim. Quine 1980. Myös Hilary Putnam mainitaan usein korvaamattomuusargumentin kehittäjäksi. Ks. esim. Putnam 1971.

14 Craig 2017a; Gould 2014; Leftow 2012.

15 Täydellisen olion teologiasta ks. esim. Nagasawa 2017.

16 Ks. esim. Craig 2017a, 70–71.

17 Ks. Leftow 2011.

18 Craig on argumentoinut yksityiskohtaisesti tämän puolesta. Ks. Craig 2017a, 33–69.

JUMALAN JA ABSTRAKTIEEN OBJEKTIEEN ONGELMA

Jumalan ja abstraktien objektien ongelma koskee platonismia ja *a se*-doktriinin välistä suhdetta, joka on selvästi jännitteinen. Ensinnäkin luominen edellyttää kausaatiota. Abstraktit oliot ovat kuitenkin kausaalisesti ei-vaikuttavia: ne eivät voi olla syitä eikä seurauksia. Abstraktit oliot eivät siten voi olla luotuja ja tällä tavoin Jumalasta riippuvaisia. Toiseksi abstraktit oliot ovat välttämättömiä olioita, eli ne ovat olemassa, oli asiointi mikä tahansa. Tällöin abstraktien olioiden olemassaolo ei näytä kuitenkaan perustuvan mihinkään niistä riippumattomaan asiointiin tai oloon, ei edes Jumalaan.

A se-doktriinin lisäksi platonismia on katsottu haastavan Jumalan suvereeniuuden: olemassaolonsa lisäksi abstraktien olioiden luonnot eivät perustu Jumalaan, vaan ne ovat, mitä ne ovat, Jumalan tahdosta riippumatta. Näin platonismista esimerkiksi seuraa, ettei riipu Jumalasta, millaisia universaaleja ominaisuuksia on olemassa ja kuinka paljon niitä on. William Lane Craigin mukaan platonismia haaste Jumalan suvereeniuudelle sekoitetaan usein ensin mainittuun *a se*-doktriiniin liittyvään ongelmaan.¹⁹ Nämä ongelmat on kuitenkin syytä pitää erillään. Kysymyksiin ”Perustuuko abstraktien olioiden olemassaolo Jumalaan?” ja ”Perustuuko abstraktien olioiden luonne Jumalaan?” ei ole välttämätöntä vastata samalla tavoin. Keskityn tässä lähinnä ensimmäiseen kysymykseen. Sivuan jälkimmäisen problematiikkaa absoluuttisen kreationismin käsittelyn yhteydessä.

Platonismia haasteen *a se*-doktriinille voi esittää argumenttina Jumalan olemassaoloa vastaan:

- (4) jos Jumala on olemassa, kaikkien Jumalasta erillisten olioiden olemassaolo perustuu Jumalaan (*a se*-doktriinista);

- (5) abstrakteja olioita on olemassa ja niiden olemassaolo ei perustu niistä erilliseen oloon (platonismista);
- (6) on epätotta, että kaikkien Jumalasta erillisten olioiden olemassaolo perustuu Jumalaan (premissistä 5);
siis,
- (7) Jumala ei ole olemassa (premissistä 4 ja väitteestä 6 *modus tollens*-päätelysäännöllä).

Argumentti on muodollisesti pätevä. Sen johtopäätöksen hyväksyttävyyden perustuu premissien (4) ja (5) totuuteen.

Argumentin asemesta Jumalan ja abstraktien objektien ongelman voi esittää Paul Gouldin tavoin ristiriitaisena väitejoukko:

- (8) abstrakteja olioita on olemassa (platonismista);
- (9) jos abstrakteja olioita on olemassa, niiden olemassaolo ei perustu Jumalaan (platonismista);
- (10) jos abstrakteja olioita on olemassa, niiden olemassaolo perustuu Jumalaan (*a se*-doktriinista).²⁰

Väitteiden (8) ja (9) perusteluja olemme jo tarkastelleet. Väite (10) seuraa *a se*-doktriinista, kun sen katsotaan väittävän absoluuttisesti kaikkien Jumalasta erillisten olioiden perustuvan Jumalaan. Näin jokainen väitejoukon jäsenistä on motivoitavissa. Niiden konjunktio on kuitenkin ristiriitainen. Ainakin yksi väitteistä on kiellettävä. Se, mikä väite kielletään, kertoo myös, kuinka ensin mainittuun argumenttiin on reagoitava.

Kirjallisuudessa erotetaan neljä erilaista ratkaisua Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaan:

- Teistinen platonismi: Jumala ja abstraktit oliot ovat olemassa; abstraktien oli-

oiden olemassaolo ei perustu Jumalaan (väitteen 10 kielto).

- Absoluuttinen kreationismi: Jumala ja abstraktit oliot ovat olemassa; abstraktien olioiden olemassaolo perustuu Jumalaan (väitteen 9 kielto).²¹
- Teistinen nominalismi: Jumala on olemassa ja abstrakteja oliota ei ole olemassa (väitteen 8 kielto).²²
- Teistinen konseptualismi: Jumala on olemassa ja abstraktien olioiden funktion toteuttaa Jumalan mentaaliset tilat (väitteen 8 kielto).²³

On syytä huomauttaa, kuten Craig toteaa, että absoluuttista kreationismia ja teististä konseptualismia ei ole aina selkeästi erotettu toisistaan.²⁴ Toisinaan jälkimmäisen on edellisen tavoin tulkittu kieltävän väitteen (9), mikä on ongelmallista. Palaan tähän aiheeseen jatkossa. Tarkastelen seuraavaksi edellä esitettyjä käsityksiä yksityiskohtaisemmin.

TEISTINEN PLATONISMI

Ensisilmäyksellä uskottavin tapa reagoida Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaan on kieltää ristiriitaisen väitejoukon jäsenistä (10), eli se, että abstraktien olioiden olemassaolo perustuu Jumalaan. Väite (10) on ongelmallinen, koska abstraktien olioiden luonteesta seuraa, ettei niiden olemassaolo voi perustua mihinkään niistä riippumattomaan olioon. Tämä on teistisen platonismin lähtökohta. Voi kuitenkin kysyä, missä mielessä tämä on ratkaisu Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaan. Kieltämällä abstraktien olioiden olemassaolon perustuvan Jumalaan teistinen platonismi näyttää kieltävän *a se* -doktriinin.

Peter van Inwagenin voi katsoa edustavan teististä platonismia. Hänestä ei ole ongelma, että abstraktit oliot ovat luomattomia ja Jumalasta riippumattomia. Hänen mukaansa

kristillisen tradition ajatusta Jumalasta kaiken luojana ei tule ymmärtää absoluuttisesti. Koska luominen edellyttää kausatiota, Jumala on voinut luoda vain ne oliot, jotka voivat olla osana kausaalisia suhteita. Abstraktit oliot ovat kausaalisten suhteiden ulkopuolella ja vailla kausaalista voimaa: ne eivät voi olla syitä eikä seurauksia. Siten Jumala ei ole voinut luoda abstrakteja oliota eikä niiden olemassaolo voi riippua Jumalasta. Abstraktit oliot ovat Jumalan tavoin *a se*.²⁵

Teistinen platonismi muokkaa *a se* -doktriinia: Jumala on (ei-ainutlaatuisesti) *a se* ja vain ne Jumalasta erilliset oliot, jotka voivat olla osana kausaalisia suhteita, ovat *ab alio* ja pohjimmiltaan Jumalasta riippuvaisia. Tällaiset tarkennukset Jumalan kykyihin ja auktoriteettiin eivät ole epätavanomaisia. Yksi relevantti esimerkki on Jumalan kaikkivoipuus. Sen harvoin väitetään olevan kyky tehdä mitä tahansa. Jumala ei voi toteuttaa mahdolltomuuksia, kuten luomattomien luomista; hän voi tehdä vain sen, mikä on mahdollista.

Craigin mukaan on kuitenkin perusteetonta kvalifioida *a se* -doktriinia. Hän väittää, että sen absoluuttiselle luennalle on vahvoja perusteita,

---

19 Craig 2017a, 121 n. 1; 122 n. 3.

20 Vrt. Gould 2014, 2.

21 Absoluuttista kreationismia on kutsuttu myös teistiseksi aktivismiksi.

22 Nominalismilla on kaksi toisistaan erillistä merkitystä: toisaalta se voi tarkoittaa universaalien olemassaolon kieltä, toisaalta abstraktien olioiden olemassaolon kieltä. Tässä artikkelissa nominalismilla tarkoitetaan jälkimmäistä merkitystä.

23 Craig 2017a; Gould 2014.

24 Craig 2017b.

25 van Inwagen 2009, 19.

jotka nousevat täydellisen olion teologiasta, Raamatusta ja kirkkoisiltä. Koska muita olemme jo sivunneet, esimerkki kirkkoisilta riittänee: kolminaisuuden toisen persoonan luotuisuutta koskevaan areiolaiskiistaan reagoineet kirkkoisät antavat selvästi ymmärtää, että Jumalana Poika on Isän tavoin luomaton ja rajoituksetta kaikki Jumalasta erilliset oliot ovat Jumalan luomia ja hänestä riippuvaisia. Tämä asymmetrinen riippuvaisuussuhde Jumalan ja varauksettomasti kaikkien Jumalasta erillisten olioiden välillä on Craigin mukaan selvästi ristiriidassa platonismin kanssa.²⁶

Leftow on myös esittänyt vahvan argumentin *a se* -doktriinin ja platonismin yhteensovittuvuutta vastaan. Argumentin voi esittää seuraavasti. Platonismin mukaan ominaisuudet ovat abstrakteja olioita, joiden toteutuminen (instantiation, exemplification) tekee olioista sen, mitä ne ovat. Esimerkiksi kissani on kissa, koska hänessä toteutuu ominaisuus ”olla kissa”. Kutsukaamme Jumalan essentiaalisia ominaisuuksia yhdessä ominaisuudeksi ”olla jumalallinen”. Myös Jumalan kohdalla on platonismin mukaan sanottava, että Jumala on Jumala, koska hänessä toteutuu ominaisuus ”olla jumalallinen”. Näin Jumalan olemassaolo Jumalana riippuu siitä, että hänessä toteutuu hänestä erillinen abstrakti ominaisuus. Ominaisuuden ”olla jumalallinen” olemassaolo ei kuitenkaan riipu siitä, että se toteutuu jossakin oliossa: platonismin mukaan ominaisuus voi olla olemassa, vaikka sillä ei olisi toteutumaa. Siten Jumalan olemassaolo Jumalana riippuu ominaisuudesta, jonka olemassaolo ei riipu Jumalasta. Vastoin *a se* -doktriinia on siis olemassa Jumalaa perustavampi todellisuuden taso, abstraktien ominaisuuksien taso.²⁷

Leftowin argumentti osoittaa, että teistinen platonismi on ristiriitainen käsitys. Teistisen platonismin on *a se* -doktriinin mukaisesti väitettävä, että Jumalan olemassaolo ei riipu

yhdestäkään Jumalasta erillisestä oliosta, mutta platonismista ja erityisesti platonistisesta käsityksestä ominaisuuksista seuraa, että Jumalan olemassaolo riippuu hänestä erillisestä oliosta. Platonismi ei vain haasta väitettä, että Jumala yksin on *a se*, vaan se kiistää Jumalalta *a se* -olion statuksen. Platonismia ja *a se* -doktriinia ei voi sovittaa yhteen.

ABSOLUUTTINEN KREATIONISMI

Nimensä mukaisesti absoluuttinen kreationismi väittää, että Jumala on luonut rajoituksetta kaiken itsestään erillisen, myös abstraktit oliot, joiden olemassaolo siten riippuu Jumalasta. Näin Jumalan ja abstraktien objektien ongelman ristiriitaisen väitejoukon jäsenistä kielletään (9). Absoluuttisen kreationismin on mitä todennäköisimmin mukautettava platonismia. On hankalaa nähdä, kuinka kausaalisesti ei-vaikuttavat ja välttämättömät abstraktit oliot voisivat olla luotuja ja Jumalasta riippuvaisia.

Thomas Morrisin ja Christopher Menzelin artikkeli ”Absolute Creation” (1986) nosti kysymyksen Jumalan ja abstraktien olioiden välisestä suhteesta filosofiseen keskusteluun. Artikkelin tavallisesti tulkittu absoluuttisen kreationismin puolustukseksi. Sen mukaan abstraktien olioiden olemassaolo perustuu Jumalan intellektin luovaan käsittämiseen. Näin esimerkiksi ominaisuudet ja relaatiot ovat Jumalan käsitteitä ja propositiot Jumalan ajatuksia.²⁸ Morrisin ja Menzelin käsitys on kuitenkin sekava. Kuten Morris on myöhemmin myöntänyt, hän ja Menzel eivät selvästi erottaneet kreationismiaan teistisestä konseptualismista.²⁹ Ero näiden käsityksien välillä on merkittävä.

Teistisen konseptualismin mukaan abstrakteja olioita ei ole olemassa. Niiden funktion toteuttaa Jumalan sisäiset mentaaliset tilat, jotka eivät voi olla abstrakteja olioita. Ne ovat konkreettisia. Kun puhumme ei-filosofisesti

”ajatuksista”, tarkoitannemme niillä ajatteluky-
vyn tuotoksia ja objekteja, jotka ovat päänsisäi-
siä ja joiden olemassaolo riippuu niiden ajatte-
lijan olemassaolosta. Teistisen konseptualismin
mukaan abstraktit oliot redusoituvat tällaisiksi
Jumalan sisäisiksi ajattelun objekteiksi. Abso-
luuttisen kreationistin on sen sijaan väitettävä,
että Jumala luo itsestään ja ajattelustaan erilli-
sen abstraktien olioiden maailman. Nämä oliot
voivat olla Jumalan ajattelun kohteita, mutta ne
eivät palaudu Jumalan sisäisiksi mentaaliseksi
tiloiksi.

Tarkennettunakaan absoluuttinen kreatio-
nismi ei ole välttynyt kritiikiltä. Yksi ongelma
liittyy kristilliseen oppiin Jumalan luomisaktin
vapaudesta. Siitä seuraa, että Jumala olisi voinut
olla luomatta mitään, eli maailma, jossa Jumala
ei luo mitään, on mahdollinen. Absoluuttinen
kreationismi joutuu kieltämään tämän käsi-
tyksen. Abstraktit oliot ovat välttämättömiä
olioita; ne ovat olemassa kaikissa mahdollisissa
maailmoissa. Näin kaikissa mahdollisissa
maailmoissa, joissa Jumala on olemassa,
myös abstraktit oliot ovat olemassa. Maailma,
jossa Jumala ei luo mitään, on mahdoton.³⁰
Ongelman voisi yrittää väistää ehdottamalla,
että abstraktit oliot ovat välttämättömiä vain
siinä modaalisessa systeemissä, jonka Jumala
on vapaasti luonut. Tätä käsitystä voi kutsua
kartesiolaiseksi voluntarismiksi. Descartes
tunnetusti väitti, että kontingenttien totuuksien
tavoin välttämättömät totuudet, kuten loogiset
ja matemaattiset totuudet, perustuvat Jumalan
vapaaseen tahtoon ja että Jumala olisi voinut
tahtoa niiden suhteen myös toisin.³¹ Ehdotonta
kartesiolaista voluntarismia on kuitenkin pidet-
ty epäuskottavana käsityksenä. Analyttisessä
uskonnonfilosofiassa sillä ei ole tunnettuja
puolustajia.³²

Luomisen vapauden kiistämisen lisäksi
absoluuttisen kreationismin on katsottu
johtavan kehämäisyyteen, jota kutsutaan

myös bootstrap-ongelmaksi. Absoluuttisen
kreationismin mukaan Jumala luo kaikki abst-
raktit oliot, mukaan lukien ominaisuudet, jotka
toteutuvat hänessä. Toisin sanoen Jumala luo
oman luontonsa, mikä on jo sellaisenaan eri-
koinen väite. Mutta todellinen ongelma on vielä
syvällisempi. Luodakseen kaikki ominaisuudet
Jumalalla täytyy jo olla ominaisuuksia, kuten
”olla voimakas”, joista kyky luoda ominaisuuks-
ia seuraa. Jumalan siis väitetään luovan kaikki
ominaisuudet, mutta luodakseen ne hänen
täytyy jo toteuttaa ominaisuuksia.³³

Bootstrap-ongelmaa on pidetty ohittamat-
tomana. Abstraktien olioiden luotuisuutta
sympatisoivat ajattelijat ovatkin joutuneet tar-
kentamaan käsityksiään. Yksi ilmeinen, joskin
ad hoc -ratkaisulta vaikuttava, reaktio on mo-
difioida kreationismia: Jumala luo kaikki ab-
straktit oliot paitsi omat ominaisuutensa.³⁴ Jotta
tästä ei *a se* -doktriinin vastaisesti seuraa, että

---

26 Craig 2017a, 33–72.

27 Leftow 2012, 234.

28 Morris & Menzel 1986, 355–356.

29 Ks. Craig 2017a, 121–129.

30 Craig 2017a, 134–135.

31 Descartes’n käsityksestä ks. esim. Forsman 2016.

32 Leftow on puolustanut semi-kartesiolaista käsi-
tystä Jumalan ja välttämättömien totuuksien vä-
lisestä suhteesta. Hänen teoriassaan loogiset ja
matemaattiset totuudet eivät kuitenkaan perustu
Jumalan vapaaseen tahdon päätökseen. Ks. Left-
ow 2012.

33 Bergmann & Brower (2006) sisältää bootstrap-
ongelman yksityiskohtaisimman muotoilun.

34 Ks. Davidson 2019, luku 4.4. Jumalan omien
ominaisuuksien lisäksi tiettyjen propositioiden
ja asiantilojen on katsottu johtavan bootstrap-
ongelmaan. Voi väittää, että esimerkiksi pro-
position ”Jumala voi luoda proposition” täytyy
olla tosi ja siten olemassa ennen kuin Jumala
voi luoda kyseisen proposition. Ks. Bergmann
& Brower 2006, 372 n. 21. En jatkossa huomioi
tätä bootstrap-ongelman laajennusta. Keskityn
Jumalan ominaisuuksien problematiikkaan.

Jumalan olemassaolo Jumalana riippuu häntä perustavimmista abstrakteista ominaisuuksista (ks. Leftowin argumentti yllä), on modifioidun kreationismin kannattajan puolustettava ei-platonistista tulkintaa ominaisuuksista. Jumalan ominaisuuksien olemassaolon on riipputtava Jumalan olemassaolosta.

Esimerkiksi aristoteelisen käsityksen mukaan ominaisuudet eivät ole olemassa niitä toteuttavista olioista riippumatta, kuten platonismi väittää. Sen sijaan ominaisuudet ovat olemassa vain ja ainoastaan niitä toteuttavissa olioissa. Toisin sanoen ominaisuudet eivät ole *ante res* vaan *in rebus*. Jumalan kohdalla tämä tarkoittaa, että vaikka Jumalan olemassaolo Jumalana riippuu hänessä toteutuneista ominaisuuksista, myös näiden ominaisuuksien olemassaolo riippuu Jumalan olemassaolosta. Tällainen symmetrinen riippuvaisuussuhde Jumalan ja Jumalan ominaisuuksien välillä ei ole ilmiselvästi *a se*-doktriinin vastainen. On kuitenkin syytä huomauttaa, että aristoteeliselä käsityksellä ominaisuuksista on omat ongelmansa. Siitä seuraa, että monet ominaisuudet ovat niiden toteuttajien tavoin kontingenteja olioita ja että ei-toteutuneita ominaisuuksia ei ole olemassa.

Toinen tapa vastata bootstrap-ongelmaan on vedota oppiin Jumalan yksinkertaisuudesta. Sen mukaan Jumalalta puuttuu kaikki arkisille fyysikaalisille olioille tavanomainen kompleksisuus ja kompositio. Jumalalla ei ole spatiaalisia eikä temporaalisia osia. Hän ei myöskään koostu metafysisistä ”osista”. Tästä muun muassa seuraa, että Jumalan kohdalla ei voi tehdä reaalista eroa subjektin ja sen toteuttamien ominaisuuksien välillä. Sen sijaan Jumala on identtinen ominaisuuksiensa kanssa, ja edelleen hänen ominaisuutensa ovat identtisiä toistensa kanssa.³⁵ Yksinkertaisuusoppi kiistää bootstrap-ongelman keskeiset väitteet. Sen näkökulmasta ei pidä paikkaansa, että luodakseen kaikki ominaisuudet Jumalan täytyy jo instantioida

häneistä erillisiä ominaisuuksia ja että Jumalan olemassaolo Jumalana riippuu hänessä toteutuneista ja hänestä erillisistä ominaisuuksista.

Analyttisessä uskonnonfilosofiassa oppia Jumalan yksinkertaisuudesta ei ole yleisesti hyväksytty lähinnä seuraavin perustein. On pidetty erikoisena väittää, että Jumalan ominaisuudet, jotka ovat *prima facie* toisistaan erillisiä, ovatkin identtisiä toistensa kanssa.³⁶ Lisäksi Alvin Plantingan usein toistetun vastaväitteen mukaan Jumalan identtisydestä hänen ominaisuuksiensa kanssa seuraa, että Jumala ei ole persoona vaan abstrakti ominaisuus.³⁷ Nämä vastaväitteet eivät ehkä ole kiistämättömiä. Niihin voi etsiä vastausta esimerkiksi puolustamalla uskonnollisen kielen omalaatuista luonnetta³⁸ tai tarkentamalla identtisyuden merkitystä epänormaaleissa tapauksissa. Joka tapauksessa oppi Jumalan yksinkertaisuudesta vaatii tarkempaa analyysia, jotta sitä voi pitää uskottavana vastauksena bootstrap-ongelmaan.

TEISTINEN NOMINALISMI

Teistinen nominalismi kiistää abstraktien olioiden olemassaolon. Näin Jumalan ja abstraktien objektien ongelman ristiriitaisen väitejoukon jäsenistä kielletään (8), mistä seuraa ongelman raukeaminen. William Lane Craig on tunnettu teistinen nominalisti. Häntä motivoi *a se*-doktriinin puolustaminen ja bootstrap-ongelman väistäminen, mutta tällaisia vaikuttimia lukuun ottamatta teistinen nominalismi ei ole uskonnonfilosofisesti erityisen kiehtova käsitys, koska sen perustelut ovat samat kuin nominalismin yleensä. Craig hyödyntää laajasti erilaisia nominalistisia käsityksiä. Kuvailen tässä lyhyesti niistä yhtä, joka perustuu Jody Azzounin neutralistiseen positioon.³⁹ Neutralismin käsittely on tässä yhteydessä sopivaa, sillä se kiistää tarkastelemamme korvaamattomuusargumentin keskeisen premissin, ontologisen sitoutumisen kriteerin.

Edellä esitimme ontologisen sitoutumisen kriteerin seuraavasti: meidän täytyy ontologisesti sitoutua olioihin, jotka ovat korvaamattomia parhaille luonnontieteellisille teorioillemme. Tämä on tosiasiaa yksinkertaistus. Tarkemmin sanoen kriteeri väittää, että meidän täytyy ontologisesti sitoutua olioihin, jotka ovat kvantifioinnin kohteina luonnontieteellisissä teorioissa, kun niitä käännetään predikaattilogiikan kielelle.⁴⁰ Yksinkertainen esimerkki: Ilmakehätieteiden teorit selvästi hyväksyvät, että Telluksella on ilmakehä. Eksistenssikvanttorin tuontisäännöllä tämän voi formalisoida muotoon $\exists x I(x)$, mikä paljastaa yhden ilmakehätieteiden teorioiden ontologisista sitoumuksista. $\exists x I(x)$ on huonoksi suomeksi käännettynä ”on olemassa x siten, että x:llä on ilmakehä”. Sopivasti muokattuna ontologisen sitoutumisen kriteeriä voi soveltaa mihin tahansa diskurssiin. Esimerkiksi Peter van Inwagenin mukaan kriteeriä on sovellettava ontologisiin kiistoihin.⁴¹

Yksi ontologisen sitoutumisen kriteerin ongelma koskee väitteiden kääntämistä logiikan kielelle: ei ole yhtä oikeaa tapaa tehdä sitä, ja eri käännöksillä on erilaiset ontologiset sitoumukset, mikä on ongelmallista.⁴² Yksinkertainen esimerkki: sen, että Telluksella on ilmakehä, voi formalisoida myös kvantifioimalla ilmakehien yli, jolloin Telluksen asemesta sitouduttaisiin ilmakehän olemassaoloon. Neutralismin ydinkritiikki ontologisen sitoutumisen kriteeriä vastaan on kuitenkin suoraviivaisempaa: se kieltää kyseisen kriteerin. Kriteeri näyttää edellyttävän, että arkikielen ”olla olemassa” (there is/are) ja sen formaalinen vastine eli eksistenssikvanttori ovat ontologisesti sitovia. Neutralismi kiistää tämän oletuksen. Se väittää, että arkikielen ”olla olemassa” ja eksistenssikvanttori ovat tosiasiaa ontologisesti neutraaleja. Tarkastellaan ensin arkikielen eksistentialiväitteitä.

Neutralismin mukaan vain konteksti ja muut lisäkeinot, kuten äänenpaino ja adverbien ”todella” käyttö, kertovat, halutaanko ilmaisulla ”olla olemassa” kertoa ontologisesta sitoumuksista.⁴³ Englannin kielen ”there is/are” -ilmaisun (vertaa ruotsin ”det finns”) ontologisesti irrelevantista käytöstä on melko vakuuttavia esimerkkejä: ”there are as many goddesses as gods in Greek mythology”, ”there is a certain imaginary woman Jack dreams about regularly”, ”there are waltzes designed to last more than ten hours”. On uskottavaa ajatella, että jos tällaisten eksistentialiväitteiden esittäjältä kysyttäisiin hänen ontologisista sitoumuksistaan, hän ei kokisi tarvetta esittää olemassaolon eliminoivaa parafrasaa väitteistään. Sen sijaan hän vain toteaisi, ettei tarkoittanut väitteitään ontologisesti sitoviksi.⁴⁴ Ontologinen neutraalius pätee myös väitteisiin, jotka näyttävät sitovan niiden esittäjän abstraktien olioiden olemassaoloon, kuten ”there are anatomical properties that both insects and spiders have” ja ”there is a number that solves the equation $x + 2 = 4$ ”.

Myös suomen kielessä voi käyttää ”olla olemassa” -ilmaisua, kuten ”on olemassa valsseja, joiden suunniteltu kesto on yli kymmenen tuntia”. Eksistentialiväitteiden käyttö on suomessa kuitenkin harvinaisempaa. Niiden sijaan usein käytetään subjektin ja predikaatiivin yhdistävää

35 Jumalan yksinkertaisuudesta ks. esim. Vallicella 2019; Wolterstorff 1991.

36 Vrt. Craig 2017a, 145–146.

37 Plantinga 1980, 47.

38 Esimerkiksi uskonnollisen kielen ekvivookkisen tulkinnan mukaan käyttämillämme termeillä on Jumalasta puhuttaessa täysin erilainen merkitys kuin luodusta todellisuudesta puhuttaessa.

39 Azzouni on kirjoittanut käsityksitään laajasti. Ks. esim. Azzouni 2004; 2007; 2010.

40 Craig 2017a, 422.

41 van Inwagen 1998.

42 Vrt. Craig 2017a, 443–444.

43 Craig 2017a, 422–423, 425–426.

44 Craig 2017a, 426.

kopulaa ”olla”, kuten ”kreikkalaisessa mytologiassa on yhtä paljon jumalattaria kuin jumalia”. Vaihtoehtoisesti predikaatiivista voi muodostaa verbin, kuten ”hämähäkit ja hyönteiset jakavat ominaisuuksia”. Tämä ero suomen ja englannin välillä myös kyseenalaistaa arkikielen eksistentiaaliväitteiden ontologisen sitovuuden. Jos ne olisivat ontologisesti sitovia, suomen ontologiset sitoumukset olisivat niukempia kuin englannin. Näin ollen ontologiset sitoumukset olisivat relatiivisia käytetyn luonnollisen kielen suhteen. Tämä on kuitenkin epäuskottavaa. Ontologisten sitoumuksien ei pitäisi riippua käytetystä luonnollisesta kielestä.

Ontologisen sitoutumisen kriteerin puolustaja voi myöntää arkikielen eksistentiaaliväitteiden ontologisen neutraaliuden, mutta pitää kiinni eksistenssikvanttorin ontologisesta sitovuudesta: eksistenssikvanttorin sitoman variaabelin arvona olevan perusjoukon alkion olemassaoloon on sitouduttava. Tämän väitteen neutralismi kiistää seuraavantapaisin perustein.

Predikaattilogiikan semantiikassa eli malliteoriassa kvantifiointi tapahtuu tietyn perusjoukon alkioden yli. Eksistenssikvanttori on ontologisesti sitova vain, jos kyseisen perusjoukon alkiot todella ovat olemassa. Tämä taas edellyttää, että kyseisen perusjoukon alkioden postulointi tai määrittäminen ja tätä toimintaa koskeva kieli on ontologisesti sitovaa. Neutralismin mukaan ei kuitenkaan ole perusteita väittää, että perusjoukon alkioden määrittämistä koskeva kieli on sellaisenaan ontologisesti sitovaa. Tästä seuraa, ettei eksistenssikvanttorikaan ole ontologisesti sitova.⁴⁵

Neutralismi on monipuolinen teoria. Siihen sisältyy myös esimerkiksi deflatorinen totuusteoria ja ontologisesti neutraalit teorit viittaamisesta (refer) ja tarkoittamisesta (aboutness). Edellä sanottu kuitenkin riittääkään johdatukseksi neutralismiin.⁴⁶ Jos neutralismin

ontologisen sitoutumisen kritiikki on oikeasuuntaista, abstraktien olioiden olemassaoloa ei voi puolustaa korvaamattomuusargumentaatiolla. Neutralismin mukaan sekä arki- että tieteen kielessä voidaan puhua abstrakteista olioista ilman ontologista sitoutumista niiden todelliseen olemassaoloon. Neutralismi ei kumoa kaikkia argumentteja abstraktien olioiden olemassaolon puolesta. Näin siitä ei tarkasti ottaen seuraa nominalismia. Silti nämä kaksi käsitystä sopivat hyvin yhteen.

TEISTINEN KONSEPTUALISMI

Alvin Plantinga katsoo seuraavansa augustinolaista traditiota ja monia keskiajan filosofejia, kun hän väittää, että abstraktit oliot ovat ”jumalallisia ideoita”. Hänen mukaansa ”propositiot ovat Jumalan ajatuksia, ominaisuudet Jumalan käsitteitä ja joukot Jumalan kokoelmia.”⁴⁷ Ensisilmäyksellä Plantingan voi katsoa edustavan teististä konseptualismia, jonka mukaan abstraktien olioiden funktion toteuttaa Jumalan sisäiset mentaaliset tilat. Tosiasiassa on kuitenkin vaikea sanoa, puolustaako Plantinga konseptualismia vai kreationismin mukaista väitettä, jonka mukaan ”jumalalliset ideat” ovat Jumalan ajattelun objekteina olevia, ekstramentaalisia abstrakteja olioita. Toinen tunnettu analyttinen uskonnonfilosofi, jonka käsitys sisältää konseptualismin mukaisia ideoita, on Brian Leftow.⁴⁸ Leftowin käsitys on kuitenkin pohjimmiltaan lähellä fikcionalismia, jonka mukaan abstraktit oliot ovat hyödyllisiä fiktioita – on hyödyllistä sitoutua niiden olemassaoloon.⁴⁹

Esitän seuraavassa luonnostelman siitä, millaista selväpiirteinen teistinen konseptualismi voisi olla. Teistisen konseptualismin mukaan abstraktien olioiden tehtävän toteuttaa Jumalan sisäiset mentaaliset tilat. Ne eivät voi olla abstrakteja olioita; ne ovat konkreettisia. Teistinen konseptualismi siis korvaa abstraktit oliot konkreettisilla olioilla. Jumalan ja ab-

straktien objektien ongelman ristiriitaisen väitejoukon jäsenistä kielletään (8) eli abstraktien olioiden olemassaolo. Tässä mielessä teistinen konseptualismi on nominalistinen käsitys. Abstraktit oliot Jumalan mentaalisisinä tiloina eivät haasta *a se* -doktriinia: mentaalinen tila on tietyn subjektin tila, joka ei voi olla olemassa ilman subjektia.

Plantingan tavoin voimme sanoa, että teistisen konseptualismin mukaan abstraktien olioiden tehtävän toteuttaa ”Jumalan ideat”. Tässä tapauksessa ”idea” on ymmärrettävä seuraavasti. Ideat ovat dispositioita, jotka aktualisoituvat ajattelun kohteina ja sisältöinä. Ideoihin usein yhdistyy mielikuvia, mutta nämä eivät ole ideoiden konstitutiivinen osa. Ideoita voi olla asioista, joista ei voi muodostaa mielikuvaa, kuten näkymättömästä aaveesta. Idean olemassaolo edellyttää tietoisuuden olemassaoloa. Jos esimerkiksi Sauli Niinistöä ei olisi olemassa, ei hänen ideansa Lennu-koirasta olisi olemassa. Ideat ovat henkilökohtaisia: kahdella henkilöllä ei voi olla yhtä ja samaa ideaa. Esimerkiksi Sauli Niinistöllä ja Jenni Haukiolla on omat ja toisistaan erilliset ideat lemmikistään, vaikka ne voivatkin muistuttaa toisiaan.

Ihmisten tarkimmatkin ideat voivat olla epäselviä, puutteellisia ja virheellisiä. Ne ovat myös kontingenteja ja voivat muuttua ajan kuluessa. Jo näistä syistä ihmisten ideat eivät voi toteuttaa abstraktien olioiden tehtäviä, eli tällainen ”ihmiskonseptualismi” on siis epäuskottava käsitys. Ei kuitenkaan ole ilmeistä, että sama pätee Jumalan ideoihin ja teistiseen konseptualismiin. Toisin kuin ihmisillä Jumalalla ei ole kognitiivisia rajoitteita. Jumalalla voi olla ääretön määrä ideoita, ja ne voivat olla täydellisiä, muuttumattomia, ikuisia ja välttämättömiä. Ehkä abstraktit oliot voi siten redusoida Jumalan ideoiksi, jotka ovat hänelle aina aktuaalisia. Näin esimerkiksi ominaisuus ”olla kissa” on Jumalan idea kissasta. *Propositio*

”kissat ovat eläimiä” on puolestaan Jumalan idea väitelauseen ”kissat ovat eläimiä” tiedollisesta sisällöstä. Lisäksi jos matemaattiset oliot ja mahdolliset maailmat otetaan ontologisesti vakavasti – mikä ei ole ilmeistä –, on teistisen konseptualismin esitettävä, että Jumalalla on ideat muun muassa kaikista luonnollisista luvuista, geometrisista kuvioista ja kokonaisista aktuaaliselle vaihtoehtoista mahdollisista univerteista täydellisine historioineen.

Kysymys Jumalan ideoiden sopivuudesta abstraktien olioiden korvaajiksi on laaja ja se vaatisi seikkaperäistä analyysia. Tarkastelen tässä vain yhtä esimerkkiä, abstraktien ominaisuuksien redusoimista Jumalan ideoiksi niistä.⁵⁰ Abstraktien ominaisuuksien katsotaan toteutuvan partikulaareissa eli yksilöolioissa ja selittävän, miksi jokin on, mitä se on. Näin esimerkiksi kissat ovat kissoja, koska ne toteuttavat ominaisuutta ”olla kissa”. Jumalan ideat ominaisuuksista eivät voi toteutua partikulaareissa. Konkreettisine olioina ideat eivät voi olla toteutuvia – puhumattakaan monitoteutuvuudesta. Mutta tällaista teistisen konseptualismin ei tarvitsekaan väittää. Nominalistisena teoriana se esittää, että todellisuus koostuu yksinomaan partikulaareista.

Teistinen konseptualisti voi kuitenkin väittää, että jokainen partikulaari on, mitä se on, koska Jumala on luonut sen kyseisen olion ideansa mukaisesti. Näin on esimerkiksi oikein sanoa karvaista ystäväni kissaksi, koska Jumala on luonut hänet kissan ideansa mukaisesti (toki kissani vanhemmilla on myös tässä

45 Craig 2017a, 427–429.

46 Neutralismista tarkemmin ks. Craig 2017a, 421–475.

47 Plantinga 2013, 178; 1993, 121.

48 Ks. Leftow 2012.

49 Craig 2017a, 171–180. Fiktionalismista lisää ks. Craig 2017a, 239–282.

50 Ks. myös Leftow 2006.

merkitystä). Tämä on ihmisten näkökulmasta yhdenlaista käsiterealismia. Se, että tietty partikulaari kuuluu tietyn idean alaan, on ihmisten kognitiivisista aktiviteeteista riippumaton tosiseikka. Ihmisten partikulaareja koskevat ideat ovat sitä täsmällisempiä, mitä enemmän ne muistuttavat Jumalan ideoita.

Jumalalla on myös oltava omia ominaisuuksiaan koskevat ideat. Olisi kuitenkin väärin sanoa, että Jumala on Jumala, koska hän on luonut itsensä jumaluuden ideansa mukaisesti. Tämä on sellaisenaan erikoinen väite ja johtaa bootstrap-ongelmaa muistuttaviin hankaluuksiin: Jumala ei voi luoda itseään jumaluuden ideansa mukaisesti, ellei hänellä jo ole kyseistä ideaa vastaavia kykyjä. Yhtä lailla olisi väärin sanoa, että Jumala on Jumala, koska hänen ideansa jumalallisuudesta sopii häneen. Tähän väitteeseen sisältyy ongelmallinen selityksellinen prioriteetti: jumaluuden idea selittää, miksi Jumala on sellainen kuin on.⁵¹

Yksi vaihtoehto väistää esitetyt ongelmat on väittää, että Jumalan oleminen Jumalana ei riipu hänen itseään koskevista ideoistaan: Jumala olisi, mitä hän olisi, vaikkei hänellä olisi ideoita omasta luonteestaan. Tämä vastaus kuitenkin nostaa esille kysymyksen ideoiden tarpeellisuudesta.⁵² Jos Jumala voisi esimerkiksi olla kaikkivoipa, vaikka hänellä ei olisi kaikkivoipuuden ideaa, eivätkö samoin esimerkiksi kissat voisi olla kissoja, vaikkei kenelläkään olisi kissuuden ideaa? Mihin ideoita ominaisuuksista tarvitaan? Ehkä teistinen konseptualisti voisi vastata tähän yleisellä tasolla, että ilman ideoita ei olisi mitään ajateltavaa. Ideat ovat ajattelun mahdollisuuden välttämätön ennakkoehto. Jumalakin tarvitsee ideoita.

LOPUKSI

Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaa on käsitelty lähinnä analyyttis-teistisessä uskonnonfilosofiassa, jota ohjaa tietty ei-triviaalit

oletukset Jumalan luonteesta. Voi kuitenkin väittää, ettei ongelma ole merkittävä vain tälle uskonnonfilosofiselle traditiolle. *A se* -doktriinin ajatuksen Jumalan ja kaikkien Jumalasta erillisten olioiden olemassaolon välisestä asymmetrisestä riippuvaisuussuhteesta voi katsoa seuraavan kristillisestä *ex nihilo* -luomiskäsityksestä. Kyseessä ei siis ole analyyttis-teistisen uskonnonfilosofian eksentrisen doktriini. Platonismikaan ei ole marginaalinen käsitys, vaan sillä on oma kannattajajoukkonsa modernissa keskustelussa. Lisäksi on syytä huomauttaa, että kysymys Jumalan ja abstraktien olioiden välisestä suhteesta on siinä mielessä filosofisesti kiehtova ongelma, että siihen liittyy omalaatuisia teemoja, joille ei ole vastinetta uskonnonfilosofian ulkopuolella. Tämä näkyy selkeästi absoluuttisen kreationismin bootstrap-ongelman ja teistisen konseptualismin keskeisten ajatusten kohdalla. Vaikka voi olla houkuttelevaa väittää Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaa turhanpäiväiseksi metafysiseksi spekulatioksi, on sen tarkastelu sekä teologian että filosofian näkökulmasta perusteltua. Ongelmaan esitettyjä ratkaisuja voi arvioida esimerkiksi koherenssin, yksinkertaisuuden, ontologisen säästäväisyyden ja teologisen adekvaattisuuden näkökulmasta.

TT Dan-Johan Eklund (dan-johan eklund@evl.fi) on seurakuntapastori Turun Maarian seurakunnassa. Tutkimuksissaan hän on keskittynyt analyyttiseen uskonnonfilosofiaan, erityisesti uskonnollisen uskon tahdonvaraisuuteen ja modaalikäsitteiden filosofiaa hyödyntävään teismen metafysiikkaan.

---

51 Vrt. Leftow 2006, 352.

52 Vrt. Craig 2017a, 198–199.

KIRJALLISUUS

- Azzouni, Jody (2004). *Deflating Existential Consequence: A Case for Nominalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Azzouni, Jody (2007). Ontological Commitment in the Vernacular. *Noûs* 41(2), 204–226.
- Azzouni, Jody (2010). *Talking about Nothing: Numbers, Hallucinations, and Fictions*. Oxford: Oxford University Press.
- Benacerraf, Paul (1973). Mathematical Truth. *The Journal of Philosophy* 70(19), 661–679.
- Bergmann, Michael & Jeffrey Brower (2006). A Theistic Argument against Platonism (and in Support of Truthmakers and Divine Simplicity). *Oxford Studies in Metaphysics* 2. Toim. Dean Zimmerman. Oxford: Clarendon Press, 357–386.
- Colyvan, Mark (2019). Indispensability Arguments in the Philosophy of Mathematics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition). Toim. Edward N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/mathphil-indis/>.
- Craig, William Lane (2017a). *God and Abstract Objects: The Coherence of Theism: Aseity*. Cham: Springer.
- Craig, William Lane (2017b). Absolute Creationism and Divine Conceptualism: A Call for Conceptual Clarity. *Philosophia Christi* 19, 432–438.
- Davidson, Matthew (2019). God and Other Necessary Beings. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2019 Edition). Toim. Edward N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/god-necessary-being/>.
- Frege, Gottlob (1918/9). Der Gedanke: Eine logische Untersuchung. *Beiträge zur Philosophie des deutschen Idealismus* 2, 58–77.
- Forsmann, Jan (2016). Mahdollisuus, välttämättömyys ja luodut ikuiset totuudet Descartesin filosofiassa. *Mahdollisuus*. Toim. Ilkka Niiniluoto & Tuomas Tahko & Teemu Toppinen. Helsinki: Suomen Filosofien Yhdistys, 120–129.
- Gould, Paul (2014). *Beyond the Control of God? Six Views on the Problem of God and Abstract Objects*. New York: Bloomsbury.
- Leftow, Brian (2006). God and the Problem of Universals. *Oxford Studies in Metaphysics* 2. Toim. Dean Zimmerman. Oxford: Clarendon Press, 325–356.
- Leftow, Brian (2011). Why Perfect Being Theology? *International Journal for Philosophy of Religion* 69, 103–118.
- Leftow, Brian (2012). *God and Necessity*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, David (1986). *On the Plurality of Worlds*. Oxford: Blackwell.
- Morris, Thomas & Christopher Menzel (1986). Absolute Creation. *American Philosophical Quarterly* 23, 353–362.
- Nagasawa, Yujin (2017). *Maximal God: A New Defense of Perfect Being Theism*. Oxford: Oxford University Press.
- Plantinga, Alvin (1974). *The Nature of Necessity*. Oxford: Clarendon Press.
- Plantinga, Alvin (1980). *Does God Have a Nature?* Milwaukee: Marquette University Press.
- Putnam, Hilary (1971). *Philosophy of Logic*. New York: Routledge.
- Quine, W. V. O (1980). On What There Is. *From a Logical Point of View*. Cambridge: Harvard University Press, 1–19.
- Rosen, Gideon (2017). Abstract objects. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2020 Edition). Toim. Edward N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2020/entries/abstract-objects/>.
- Vallicella, William F. (2019). Divine Simplicity. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition). Toim. Edward N. Zalta. URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/divine-simplicity/>>.
- van Inwagen, Peter (1998). Meta-ontology. *Erkenntnis* 48 (2/3), 233–250.
- van Inwagen, Peter (2009). God and Other Uncreated Things. *Metaphysics and God*. Toim. Kevin Timpe. New York: Routledge, 3–20.
- Wolterstorff, Nicholas (1991). Divine Simplicity. *Philosophical Perspectives* 5, 531–552.